

BÍRÓ-BALOGH TAMÁS

**KÖNYVVEL
ÜZENEK
NÉKED**

RADNÓTI MIKLÓS
DEDIKÁCIÓI

SZÉPMÍVES

Borító- és kötetterv: Mohammed Nur
Nyomdai előkészítés: WellCom Grafikai Stúdió

A fotók forrásai:
MTA KIK Kézirattár
Petőfi Irodalmi Múzeum
Móra Ferenc Múzeum
Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár
Reinhold Alfréd-hagyaték

© Bíró-Balogh Tamás, 2016

© Athenaeum Kiadó, 2016

RADNÓTI MIKLÓS DEDIKÁCIÓI

A dedikációk mint írói kézjegyek régóta az irodalomtörténeti (és a gyűjtői) érdeklődés látóterében vannak, hiszen a szerző által írt ajánlás *„érdekes, mint az irodalmi élet történéseinek, a gesztusnak megfogható dokumentuma, s érdekes maga [...] az ajánlás szövege is: az a mód, ahogy ez a gesztus nyelvileg realizálódik”*.¹ Emellett azonban a dedikáció információt is hordoz: olyan életrajzi forrás, amely tisztázhat időrendi problémát, lehet egy kapcsolat bizonyítéka, sőt ennek a kapcsolatnak a természetét is megvilágíthatja.

Megformáltságuk alapján megkülönböztethetünk gesztusértékű, illetve leíró-sűrítő típust. Az elsőre az egyszerűség és bizonyos sablonok használata jellemző. A második mindig egyénit, és nincs belőle két egyforma.

A dedikációt mindig az aktuális pillanat szüli, és általában irodalmon kívüli célja van: míg legközelebbi rokonának, a levélnek egy üzenet továbbítása, addig itt a gesztus megörökítése, rögzítése, az emlékezés, illetve emlékeztetés. (Ez a szerzői kézjegy időközben beszökött a szépirodalomba is: Örkény István *Egy magyar író dedikációi* című parodisztikus krokijában a szerzői ajánlást mint *„poétizált egyszerű formát”* emelte művébe, s használja ki épp azt az adottságot, melyet a tudomány is.²)

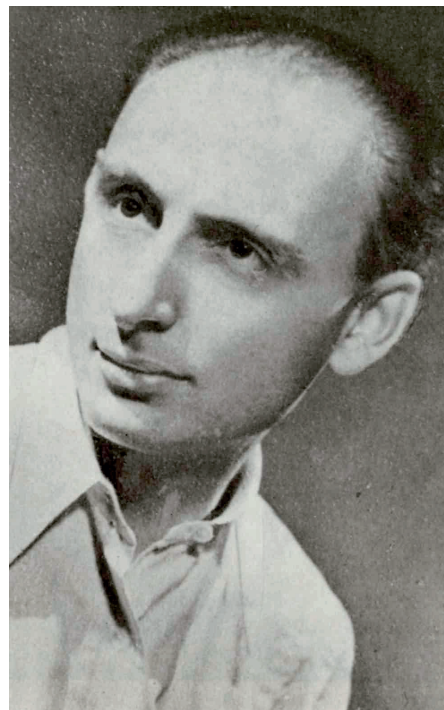
Egy-egy levelet vagy dedikációt – ha nem csak mint kultikus tárgyat veszünk kezünkbe – lehet vizsgálni önmagában is, esettanulmányt írni róla, de a levelek vagy a dedikációk *sorozatának* vizsgálata mindig többet mutat, mint az esettanulmányok összessége. *„A dedikációk ugyanis – mint egy sajátos forrástípus egymáshoz is kapcsolódó darabjai – szeriális forrásként is fölfogatók, s együttesük mint sorozat is értelmezhető. [...] Történeti-szociológiai elemzésük megmutathatja, hogy az illető író [...] számára kik voltak azok az alkotók és más, nem-szakmabeli személyek, akik – valamilyen szempontból – kitüntetett fontossággal bírtak. Kirajzolódik az a szűkebb értelemben vett kapcsolathálózat (network), amely megmutatja a számára releváns kapcsolatok körét, belső arányait, történeti, irodalomszociológiai jellemzőit.”*³

¹ Lengyel András: *A dedikáció-kutatás lehetőségei*. Irodalomismeret, 2001/1–2. 67–71.

² Thomka Beáta: *A pillanat formái. A rövidtörténet szerkezete és műfaja*. Újvidék, 1986. 164–172.

³ Lengyel András: *Gáspár Zoltán irodalmi kapcsolathálózata. Könyvtára dedikált kötetek történeti-szociológiai elemzése*. In: *Irodalom- és művészettörténeti tanulmányok 1*. Szerk.: L. A. Szeged, 1997. 23–48.

hoz, mint egykor Kazinczy: de tipográfiában is fogalmazott: kéziratainak tudatosan felépített rendje irányadó volt a vers nyomdai elrendezéséhez is” – írta róla a *Meredek út* tipográfiáját készítő Haiman György.⁴ Ez a szép kalligráfia jellemző a dedikációkra is, melyeket Radnóti minden esetben a számozatlan, első oldalra írt, eleinte jobbra zárt aláírással a hagyományos írásképpű, később balra zárva a balra zárt dedikáció alatt. Mindemellett kezdetben az „ideális” dedikálók közé tartozott, azaz nemcsak a „kötelező” elemeket írta, hanem dedikációját mindig keltezte, helymegjelöléssel és napra pontos datálással látta el. Ha postán küldte a kötetet, azt külön is megszővegezte, illetve pár esetben beleírta az ajánlásba, ha a megjelenésnél később látta el kézjegyével valamely korábbi munkáját. Az 1930-ban megjelent *Pogány köszöntő* egyik példányába például ezt írta 1931-ben: „József Attilának, elkésve, / barátsággal”, egy másik példányába 1940-ben pedig ezt: „Pistának szeretettel és barátsággal Miklós – Tíz évvel később”. (Ez utóbbi ajánlás címzettje Vas István, Radnóti utolsó éveinek egyik legfontosabb barátja; Vas így magyarázta meg a dedikáció tízéves késését: „Ha most előveszem első kötetét, a *Pogány köszöntőt*, kurta dedikációjából [...] szégyenkezve olvasom ki kapcsolatunk történetét. Igen, a barátság későn jött létre köztünk, kezdetben csak néma megvetéssel néztük egymást, távolról.”⁵

⁴ Haiman György: *Emlékezés a Meredek útra*. In: Uő: *A könyv műhelyében*. Bp., 1979. 228–230.

⁵ Vas István: *Mért vijjog a saskeselyű?* Bp., 1981. II. 163. – A későn kialakult barátságról még: Lengyel András: *Radnóti, Vas István és az Őszi rombolás*. Tiszatáj, 2009. máj. 22–29. In: Uő: *Képzület, írás, hatalom. Irodalom- és művészettörténeti tanulmányok*. Szeged, 2010. 265–275.

Sík Sándornak
fiúi tisztelettel s szeretettel
Radnóti Miklós
1940. május

Radnóti az ajánlás módját is választékosan fejezte ki, sokszor egyénítette – a korai dedikációkban ez akár még megmosolyogtatónak is tűnhet –, és még ha csupán gesztusértékű ajánlást írt, a címzetthez fűződő kapcsolata szerint azok elemeit is gondosan megválogatta: más viszonyt takar az „üdvözlettel”, mint a „tisztelettel”, mást a „szere-
tettel” és mást a „barátsággal”, illetve – csakis Sík Sándor esetében – a „fiúi hálával” (vagy „fiúi szeretettel”, illetve „fiúi tisztelettel”).

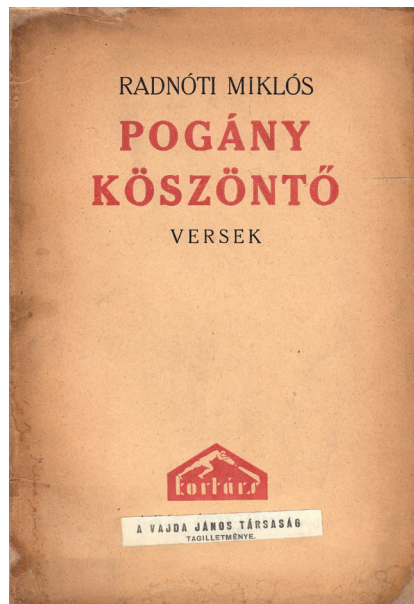
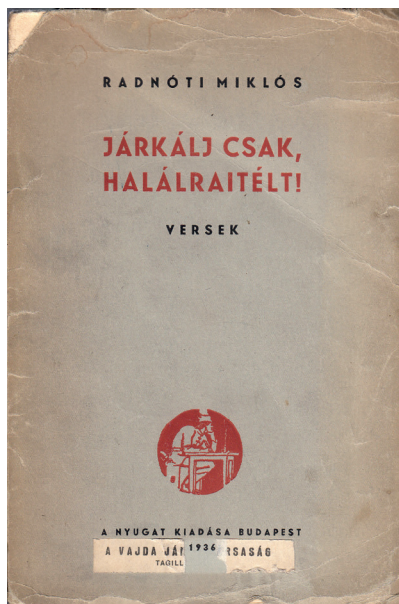
Várkonyi Sándornak
üdvözlettel
Radnóti Miklós

Később a dedikáció elhagyható elemét el is hagyta: keltezését már csak a legritkább esetben írt, amikor a dátumnak külön jelentősége volt: Radnóti számára az utolsó években az idő szerepe átalakult, ebben a formában elveszítette jelentőségét. Ugyanakkor a dedikációkat a nyelvi gazdaságosság kezdte jellemezni, Radnóti ekkor már általában csak „szere-
tettel”, „barátsággal” vagy „üdvözlettel” dedikálta könyvét, s csak kivételes esetben cizellálta az ajánlások módját.

Legtöbb kortársával ellentétben Radnótinak csak nagyon csekély számban lelhető fel úgynevezett aláírt kötete, valamint a dedikációk címzettjei között alig van ismeretlen, illetve azonosíthatatlan személy. Mindkét jelenség ugyanarra az okra vezethető vissza: az 1929-től rendezett könyvhetek hivatalos kínálatában Radnótinak először *Tajtékos ég* című kötete szerepelt, 1946-ban, két évvel szerzője halála után, így a kiadóinak könyvsátránál egyszer sem ülő költő előtt nem állhattak sorban az olvasók. Felolvasó körutakra nem járt, ő maga csak egy dedikálását örökölte meg Naplójában: „*Ma és egy hete is költőest volt a*

*Vajda János Társaságban. [...] A Társaság most a Járkálj csak, halálraitélt!-et adja illetménykötetnek. Az esték szünetében néhány fiatal lány és nagydiák jött a könyvvel, aláírást kért. Ilyenkor megkérdem nevüket, és azt is beírom a könyvbe. A lányok legtöbbször Marianne, a fiúk többsége Péter.*⁶ A *Járkálj csak, halálraitélt!* kötetből azonban még nem került elő olyan példány, amelynek ajánlása Péter vagy Marianne nevű személynek szólna. (Ismerünk olyan példányt a *Pogány köszöntő*ből, ami azt bizonyítja, hogy az is volt a VJT illetményköteté.)

Amikor munkámról először beszélgettem Radnóti Miklósnéval, két dolgot kérdezett. Először azt, hogy miért is érdekes egy dedikáció, másrészt hogy hol tartok a kutatásban, mennyi ajánlást sikerült összegyűjtenem. Büszkén vágtam rá: kétszázat, kétszáz dedikáció van – akkoriban még csak ennyi volt –, mire

⁶ Radnóti Miklós: *Napló*. Sajtó alá rend.: Radnóti Miklósné. Bp., 1989. 89.